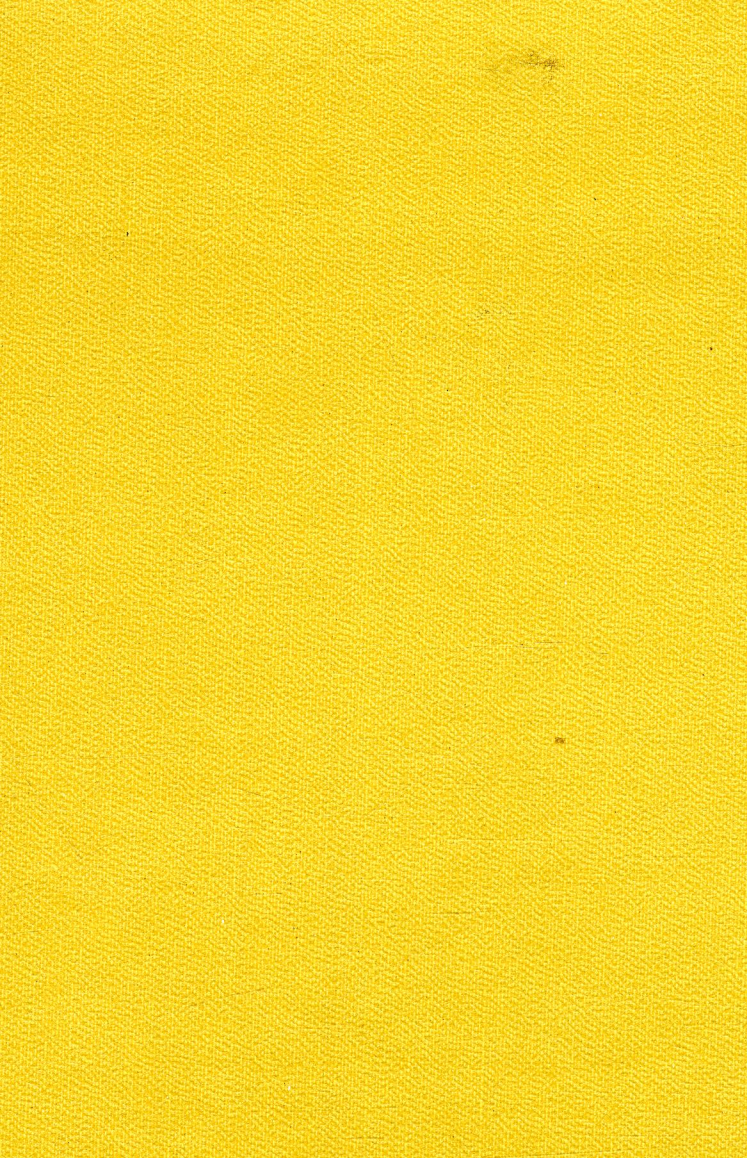

06 10

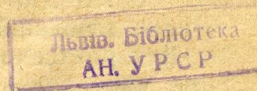
ХХХХХ.

Я. ДОМАЗАР.

Обманена Країна

(Конституція Чехословаччини — це насилля над
мировим договором у Сен - Жермен).

В. Ситенко

Л Ъ В І В 1938.

У Л А Д О М В-ва „ЖИТТЯ“ У Л Ъ В О В І

КАРПАТО-УКРАЇНА.

Карпато - Україна це найдаліше висунена на південний захід територія, заселена українцями. Ця частина України нині є поділена між дві держави: Чехословаччину й Рومунію. Частина Карпато - України, що належить до чехословацької держави (Закарпаття), політично є поділена теж на дві частини. Західну частину Закарпаття прилучено до словацького краю. Туди входять жупи-повіти: Земплінська, Шариська, Спішська й західня частина Ужгородської. **Разом там українського населення около 250.000.** Друга частина це давня, недавня знана під назвою „Підкарпатська Русь“, до якої входять жупи - повіти: мукачівська, берегсаська, мармароська й східня частина ужгородської. **Українського населення в тій частині Закарпаття є около 550.000.**

Отжеж, як бачимо, треба розрізнити: Карпато - Україну (що в цілості сталася чужою добич'ю), Закарпаття (ця частина Карпато - України, що ще до нині належить до Чехо-словацької республіки) й Підкарпатська Україна (східня частина Закарпаття).

Столицею Закарпаття є місто Ужгород (27 тисяч мешканців) — осідок усіх краєвих урядів, „Підкарпатського Банку“, кількох фабрик (меблів, картонажів і т. п.) і інших промислових і торговельних станиць. Інші більші міста Закарпаття: Мукачево (26.000), Хуст (18.000), Севлюш (11.000) і інші.

XXXX.

У м. Перечині є фабрика хемічної обробки дерева, у Туря - Бистра її філія, у Мукачеві — фабрика тютюну, в Сваляві — скляні гуті, у Дубрініч — копальні каоліну, у Мармароській Солотвині є великі копальні соли, а коло Ясіня (село, що має понад 10.000 мешканців, а на 24 км. довге) є нафтові джерела.

Крім цього ціле Закарпаття є густо засіяне різними лічничими джерелами, як: залізними (Ужок), йодовими (Люмшури), інші мінеральні джерела (Свалява). У самій Мармороській жупі є понад 200 мінеральних різних джерел. Згадуване Ясіня є осередком хатнього промислу (різьбарство, вишивки й інше).

По національностям, людність ділиться на: українців (62%), мадярів (17%), жидів (13%), чехів і словаків (разом 3%) і ін. Відсоток мадярів в українських повітах - жупах вагається від 0% — 38%, а по містах від 24% — 39%. Населення Закарпаття займається переважно рільництвом, виноробством і скотарством. В околицях гірських і підгірських населення доволі вбоге, на долах дещо багатше. Вся торгівля майже виключно в руках жидів.

До природних багатств цього краю треба ще зачислити: поклади брунатнього вугілля й лігніту, залізної руди, копальні соли, ложиська мармору, вапняків, каоліну, яспису, мармороських діамантів, андезиту, джерела нафти й мінеральні. **На Закарпатті промисл має величезні можливості!** До сьогоднішнього дня ці можливості, або не є ще використані, або як є, то користи з цього місцеве українське населення має дуже мало, або й зовсім не має!

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 2349

Місцеве українське населення, використовуване в брутальний спосіб чехами, шукало спроби вижити в інших краях - землях і масово емігрувало за океан.

У цей час, коли на українських землях праський уряд насаджував зайдів - кольоністів, уродженці й властители цюї землі голодували на пороздроблюваних, гірських чи підгірських нивках, або йшли заробляти на гіркий хліб у чужі краї!

У цей час, коли українська інтелігенція Закарпаття безуспішно шукала роками якогонебудь заняття - праці, щоб могли вижити, напів грамотні чехи - зайти обсаджували всі уряди й інституції! Коли українські робітники враз зо своїми родинами пухли з голоду, до всіх публичних робіт спроваджувано ситих і одітих робітників з корінної Чехії!

ЧЕСЬКЕ НАСИЛЛЯ.

Карпато - Україна перебувала від XIII. в. аж до розвалу Австро - Угорщини під мад'ярським чоботом. Мад'ярська політика на цій землі спричинила, що ця вітка української нації зовсім і безповоротно стратила свою провідну верству, що втопилася в мад'ярському морю.

Тільки палка любов до рідної землі й щире привязання до віри батьків врятувало народні маси від злиття з масою монгольського наїзника.

Нечуваний національний гніт монгольських завойовників, а пізніше (у 1849 р.) перемарш російських військ через Закарпаття, що йшли помагати здусити мад'ярське повстання, звернуло симпатії малосвідомих національно Українців Закарпаття в сторону царської Росії. Це саме початок

русофільства, що піддержуване з одної сторони Москвою, а з другої сторони чехами, так буйно розквітало на Закарпатті.

Тому не можна навіть дивуватися, що в 1918 р., коли валилася Австро - Угорщина, українці на цій території не були всилі спромогтися на поважнішу визвольну - державницьку акцію.

Судьбу Закарпаття взяли в свої руки українці - емігранти в Америці, об'єднанні в „Американський Народній Раді Українців“. Ця Рада ухвалила, що Закарпаття має дістати повну незалежність. На случай, коли б це не було можливим перевести в життя, Закарпаття має злучитися зо своїм материком з Незалежною, Самостійною, Великою Україною.

Меморандум із цим домаганням „Американська Народня Рада Українців“ переслала тодішньому президентові Зєдинених Держав Америки — Вільсонові в дні 21. X. 1918.

У той час інші українські землі кривавилися на полі бою. На Україну насували большевицькі п'яні орди. А й в Угорщині запанував кривавий жидо - большевизм. Тоді „Рада“, по переговорах з проф. Т. Масариком, постановила, що **Закарпаття добровільно входить в склад новоповста-лої чехо-словацької держави на прінципі федерації з правом до найширшої політично - територі-альної автономії.**

Тоді українська делегація в особах: др. Ю. Жатковича, Гардоша й др. Бєскида предложила ці домагання від Закарпаття дня 17. лютого 1919 р. мировій конференції в Парижі. Дня 3. березня 1919 р. офіційально повідомлено голову української делегації Жатковича, що домагання українців Закарпаття полагоджено позитивно.

Мировий договір у Сен - Жермен з дня 10. IX. 1919 р. точно очеркує державно - правне положення Закарпаття в рямцях новоповсталі чехословацької республіки. Чехословаччина перебрала на себе постановами цьогож договору великі зобов'язання супроти тої вітки української нації, що опинилася в її межах. У формі договору Чехословаччини з державами антанти ця перша зобов'язалася:

I. визнати Закарпаття, як автономну цілість, у точно визначених територіяльних границях у рямцях чехо-словацької республіки й дати Закарпаттю як найширшу самоуправу.

II. Закарпаття одержить власний краєвий сойм. Цей сойм має силу видавати закони у всіх справах мови, церкви й школи. Краєвий сойм означає внутрішню управу краю. За цілий край є відповідальний губернатор. Губернатора іменує президент чехословацької республіки.

III. приймати на урядників на Закарпатті в першу чергу жителів цього краю.

IV. загарантувати Закарпаттю відповідну скількість представників до чехословацького парламенту. Представники Закарпаття в чехословацькім парламенті не можуть самі рішати в тих справах, що належать до компетенції краєвого сойму Закарпаття.

Ці постанови сен - жерменського договору відносно Закарпаття, чехи підтвердили й ще змістовніше підчеркнули в т. зв. „Генеральнім статуті для Закарпаття“, що появився в листопаді 1919 р.

Тимчасом у лютім 1920 р. ухвалено конституцію чехословацької республіки. Постанови цюї конституції цілковито зігнорували й перечеркнули зобов'язання сен - жерменського договору. А

Один з творців цієї конституції др. Ю. Гетцель заявляє в «Sbornik ved pravnich a statnich» (Р. XV.), що чехи не мають ніякого зобов'язання вставляти постанов мирного договору до конституції чехо-словацької республіки! Дальше твердить він, що правно - державна позиція Карпато - України є обґрунтована постановами цієї ж конституції!

Значить, не чехословацька республіка має зобов'язання супроти української нації, але ця частина української нації має зобов'язання супроти чесько-словацької держави, якої парламент „великодушно з ласки“ дав певні права жителям Карпато - України!

Слушно віденська „Вінер Фрає Пресе“ з 23. IX. 1938 р., обговорюючи справу Закарпаття, називає таке ставлення справи вершком цинізму й непрактикованим у міжнароднім життю брутальним зломанням мирових договорів і законів!

МЕДОВІ СЛОВА І ЖОРСТОКА ДІЙСНІСТЬ

Першим губернатором Закарпаття став др. Ю. Жаткович, але він вже 13. квітня 1921 р. зрікся свого уряду тому, що чеський уряд ані в гадці не мав переводити в життя постанови про автономію. По Жатковичу губернатором став др. А. Бескид, а по ньому К. Грабар, що носить титул губернатора по нинішній день.

Але перейдім до цього, як конституція чехо-словацької держави зносила постанови мирного договору в Сен - Жермен.

Арт. 10. мирного договору докладно визначає границі Закарпаття. Тимчасом чехи поділили Закарпаття на дві адміністративні області, з якої

одну прилучено до краю словаків, а друга ніби то має становити само Закарпаття. У цей спосіб 250 тисяч українців опинилося поза границями „Підкарпатської Руси“ (по чеській термінології).

Арт. 11. мирового договору каже, що „сойм автономного Закарпаття одержує в таксативно вичислених справах право видавати закони“. Натомість конституція каже, що „краєвий сойм є компетентний видавати закони“.

Дальше той самий арт. каже, що „Закарпаття одержує свого губернатора, якого іменує президент чехословацької держави. Губернатор той є відповідальний перед краєвим соймом“.

А в конституції:

„Президент іменує губернатора, який є теж перед краєвим соймом відповідальний“.

Губернатор мав бути відповідальним тільки перед краєвим соймом, а тимчасом губернатора zdegradовано до підрядного урядника, а краєвого сойму то само, що й не було б.

Коли конституція чехо-словацької держави є насиллям над мировим договором у Сен - Жермен, то що тоді говорити про життєву дійсність? Дійсність Закарпаття — це насилля чеського посіпаки вже навіть не над сен-жерменськими договорами, але над самою конституцією чеської держави!!!

Мировий договір постановляє, що краєвий сойм має зібратися до 90-ти днів по скликанні державного парламенту. Від цього часу уплинуло двадцять повних літ — і вибори до краєвого сойму ще до нині не розписані!

На підставі мирового договору краєвий сойм назначав заступників Закарпаття до праського парламенту. Ці заступники мали одержати особ-

ливі права й обов'язки. Конституція признає тільки послів, вибраних у виборах зо Закарпаття! (А як всякі „вибори“ проходять, то здається не треба говорити!). У цей спосіб вибрані послы зо Закарпаття, або не боронять, або не можуть боронити в Празі інтересів тої країни!

Мировий договір докладно й ясно ставить мовну справу. На Закарпатті розговорною мовою мешканців є мова українська. Чеська влада насильно хоче зробити зо всіх українців „русинів“, або вже майже в останніх днях „карпаторусинів“. У школах праський уряд насильно вводить російські букварі й всіми силами піддержує в щоденному житті російську мову!

І це майже в цей час, коли німецькі кліщі зовсім тісно стискали „чеський“ дивогляд, у цей час віцегубернатор Закарпаття др. Мезник на зїзді „карпаторусских“ студентів у Мукачеві не признає української нації, тільки говорить про „вопрос чисто идеологический“!

Якщо до кого, то тільки до чехів можна приложити висказ їх президента Масарика: „Нехай Господь обдарить вас здоровим умом“.

Мировий договір постановляє, що уряди мається обсаджувати громадянами Закарпаття в першу чергу. А тимчасом тисячі української інтелігенції тиняється без куска хліба, а на Закарпаття Прага наслала понад 30 тисяч малограмотних чехів — урядників!

Цинізм і брутальність дійшли до вершка!

НІЯКИХ ОБІЦЯНОК НЕ ХОЧЕМО ВІД ПРАГИ.

У р. 1918 чеська дипломатія вживала всіх засобів і штук, щоби до малої чехословацької

республіки прилучити українське Закарпаття. Кожний дальший рік чеського пановання приносив все пусті нові обіцянки для заспокоєння українців.

Але й на обіцянках і кінчилося!...

Слушно кореспондент „Ное Фрає Пресе“ твердить, що **„в Парижі чехи обіцували всьо переконані, що в Празі нічого не додержать!“**

Цілий чеський нарід своєю мовчанкою у тій справі одобрював політику свого уряду. Тому й наслідки цього поносить і понесе цілий чеський нарід!

Вправді підносилися голоси серед чехів, що дивилися в майбутнє отвертими очима, але це був голос „вопіючого во пустині“. І так ще в 1924 р. чеський сенатор Л. Шпігель писав у „Богемії“ (ч. 24) про Закарпаття: „Автономія є покищо тільки на папері... Чехи, Морави й Шлеськ задержали свої давні автономічні права... Але **Закарпаття далеко лишилося позаду за цими краями, хоч на підставі мирового договору мало дістати особливі привілеї (!). Краєм володіють по диктаторськи. Накинено йсму закони. Ті закони, що входять у своїй більшості в сферу законної діяльності, що її полишено майбутньому краєвому соймові“.**

Нині вже не вчуєте такого тверезого голосу. Чехів травить великодержавна абсолютистична гарячка!

Коли чехам загоріла під ногами земля, то навіть і тоді Бог не „обдарив їх здоровим розумом“!

В Ужгороді утворився верховний орган українського політичного життя — Українська Центральна Народня Рада.

Дня 4. IX. 1938. відбулося в Ужгороді велике віче українців. На цьому вічу було заступлених

351 організацій. Віче ухвалило цілий ряд резолюцій. Між іншими:

„У. Ц. Н. Рада домагається безвідкладного переведення в життя § 3. конституційної грамоти республіки, себто сповнення обов'язків, які чехословацька держава перебрала на себе в сен-жерменському мировім договорі“ і далі, щоб успішно боронити справ Закарпаття „Збори закликають всі партії, та українців - членів інших партій, щоби в справах краюї політики об'єдналися для спільного їх вирішування і переводжування в життя“.

Закарпаття зробило великий крок, рішальний. Одначе, думаючи, що все таки в Празі можна добитися своїх прав У. Ц. Рада вислала делегацію до Праги на переговори.

Але переговори делегація зірвала і вернулася до Ужгороду, де здала звіт Раді. Після того У. Ц. Н. Рада проголосила комунікат про те, що делегація вважала конечним зірвати переговори, бо в часі розмов виявилось, що **чеський уряд не трактує поважно ні домагань закарпатських українців, ні справи автономії**. Заява викликала велике вражіння, а чеська преса зо скаженістю накинулася на закарпатських діячів.

Вслід за цим приїхав на Закарпаття міністр др. Задіна. З нагоди його побуту в Ужгороді відбулося велике прийняття для керманичів закарпатського політичного життя. У прийнятті брало участь понад 100 осіб. Підчас прийняття др. Задіна прочитав декларацію чеського уряду, якою уряд обіцяє, що „твердо вирішив“ прискорити вибори до закарпатського сойму, щоб з початком сліду-ючого року відкрити новий сойм.

З того приводу пише Ф. Ревай у „Новій Свободі“ (ч. 76):

„Наш край знову відвідав один міністр — не перший раз. Знову посипалися похвали, а то неабиякі — не перший раз!...

Уже денервує нас стала обіцянка й похвала населення протягом 19 літ тому, бо протягом цих же 19 літ з наших міжнародними договорами й конституцією забезпечених прав дотепер нічого не було зреалізовано. Тому й застановляється український загаль над тим сумним фактом, що ще до сьогодні ці права зісталися тільки на папері! Перед цією дійсністю застановляється український нарід і ставить домагання просте, але дуже конкретне й отверте: Панове, перестаньте вже обіцяти! Потребуємо не слова, але діла, себто зреалізуйте вже раз наші права, передайте публичну управу в краю до рук наших представників!

Українське населення Підкарпаття не можна дальше заколисувати обіцянками й похвалами, бо воно за гарні слова не відмовиться від здійснення наших культурних, соціально - господарських і політичних прав! (Всі підчеркнення — мої Я. Д.).

Дня 14. IX. 1938 р. Президія У. Ц. Н. Ради, яка вислухала звіту делегації про вислід її поїздки до Праги, видала такий комунікат:

„На основі доповіді делегації стверджено, що чехословацький уряд під цю критичну пору, по думці делегації, не проявляє достаточної уваги до справ нашого краю й нашого народу, і що справа автономії Підкарпатської Русі помимо всяких проголошувань не поступила вперед.

Тому рішено не вести дальших переговорів і не висилати більше делегацій до Праги на жадні

переговори, доки влада не пропонує відповідного й конкретно сформульованого проєкту автономії.

З огляду на сучасний стан рішено, що УЦНР. поробить усі заходи для забезпечення кращої долі й будучого розвитку нашої країни й нашого народу.

Все українське громадянство закликається у цьому тяжкому часі керуватись виключно вказівками й зарядженнями Президії Першої Української Центральної Народньої Ради та допомогти їй досягнути все, чого вимагає інтерес українського народу“.

Президія.

НЕ ДАМО НІКОМУ НАШОЇ ЗЕМЛІ!

Прийшли дні, в яких чехи розчислюються за всі гріхи своєї політики впродовж двадцяти літ. До цього розчислення стали й ми — українці. Німеччина й Польща полагоджені. По землі, заселені мадярами, зголосилася Угорщина. Не обходило б нас і це, коли б мадяри не мали завеликого апетиту. Нинішня Угорщина простягає теж руки по українське Закарпаття. Апетити мадярів не є нинішні. Вже в той час, коли чехи запобігали ласки в закарпатських українців, не дармували теж і мадяри.

— У жовтні 1918 р. проголошують вони в своєму парламенті закон про створення з чотирьох закарпатських „жуп“ автономічної „Руської Країни“ з губернатором в Ужгороді й „руським міністерством“ у Будапешті. Рівночасно на будапештенському університеті створено катедру „руської“ мови. Та заки Угорщина змогла упорядкувати свої внутрішні відносини по розвалі Австро-

Угорської імперії, владу в Будапешті захопили більшовики під проводом Белі Куна. Новий уряд перейменував „Руську Країну“ на „Русько-українське народне комісарство“ й пробував запровадити в ній більшовицький устрій та порядки. Це саме й прискіпшило рішення Антанти про долю цілої Карпато - України. Частину її захопили роумуни, а частину чехи.

Нині, коли за цюю частиною української землі не може зголоситися Українська Держава, коли свого домагання не може поперти аргументами літаків і гармат, нині Мадярщина зголошує до цих земель свої претенсії.

Свого- часу президент Масарик заявив, що справу Закарпаття складає до депозиту. У. Ц. Н. Рада саме тепер зголосилася підняти цей депозит! Озлоблений чеський уряд почав нечувану нагінку на всьо, що українське. Запроваджено строгу цензуру. Чеська поліція почала масові арешти серед українців.

Але переслідування й терор не застрашили українців! Закарпаття чином засвідчило своє незломне хотіння порядкувати в себе по своїй волі! Закарпатські брати стали на становищі, що тільки вони можуть рішати про свою судьбу! Почалися шкільні страйки. Коли проголошено мобілізацію, українці відповіли „зеленими кадрами“ повстанців, що зо зброєю в руках виступили в обороні своїх прав. Закарпатська Україна чинно виступила проти чесько - більшовицьких затій!

Німецька Пресова Служба повідомила світ, що в цілому Закарпатті поширювано масово летючки, що накликують населення до плебісциту за повною автономією закарпатської України.

Українці Закарпаття доказали, що вони не дозволять, щоб українська земля стала базою большевицької армії!

Ужгородська „Народня Сила“, обговорюючи положення Закарпаття, пише: „Мусимо вести правдиву українську націоналістичну політику, а це диктує нам, щоб не оглядатись на нікого, ані на ніщо, тільки робити те, що для нашого народу найкорисніше.

В першу чергу: **Не дамо нашої території мадярам! Не допустимо до того, щоб нашу землю хтось ділив!** Будемо спільними силами боротись за прилучення до Підкарпаття українського народу, що його відірвано до сучасної Словаччини.

Масові віча українців на всіх українських землях, на еміграції в Європі й за океаном засвідчують, що за братами на Закарпатті у їх змаганнях до самоозначення стоїть ціла Українська Нація! Відгукнулася теж Східня Україна під жидо - большевицьким ярмом. Український 37-ий полк збунтувався у Києві, бо не хотів іти на поміч тим, що гнобили братів на Закарпатті! Коли большевицька армія мала вирушити в поміч чехам, у Східній Україні заворушилися наші брати! Почалися саботажі! Бо йде час, коли українці відберуть свої депозити!

Коли в 1863 р. якийсь російський достойник итався гр. Вельопольського, що Росія має зробити, щоб поляки були вдоволені, Вельопольський відповів коротко: „Відійдіть!“

Так само справу поставили наші брати на Закарпатті. Так само справу ставить ціла Українська Нація! **Українська Нація зуміє боронити своїх прав не словами, а ділом!**

1989р. 0.48к
Не дамо мадярам української землі! Не позволимо, щоб жидо - большевизм робив з українського Закарпаття базу для своєї армії! Не позволимо топтати чехам прав українського Закарпаття! Хай живе самостійний український кантон Закарпаття!

Правда побідить! Домагаємося плебісциту для самоозначення українців Закарпаття!

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 2349

Накладом В-ва „Життя“ у Львові.

друкується:

1. Л. Мурська: Жінка в ССРСР.
2. І. Ромен: Україна й жиди.
3. Я. Домазар: Політика жидів і Україна.
4. Я. Домазар: Юдео - Кольонія.

приготовляється до друку:

5. Л. Мурська: Жінка в Туреччині.
6. Я. Домазар: Крилата Європа.

НЕЗАБАРОМ ПОЯВИТЬСЯ

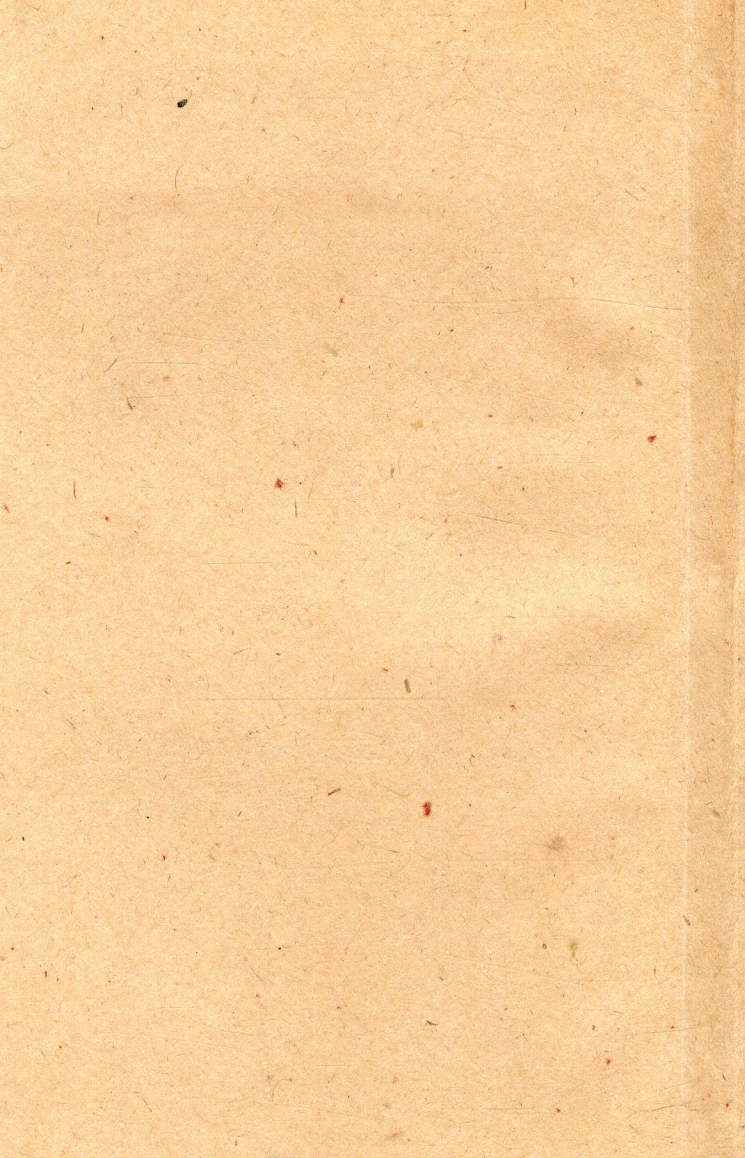
1. ч. Бібліотеки „Зелоцентру“

п. 3.

Х В О Р О Б И Н И Р О К
(і їх лікування зелами)

Др. мед. Б. Васютинського.

PA 2349 y